

АНАЛІЗ СТАНУ ТА ШЛЯХИ РЕФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ОРІЄНТАЦІЇ УЧНІВ НА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКІ ПРОФЕСІЇ

Чернігівський державний педуніверситет імені Т.Г.Шевченка

В.С.Люлька

Після розпаду СРСР Україна успадкувала систему трудової підготовки школярів до праці у сільськогосподарському виробництві, яка за змістом та цілями навчання була оптимізованою для потреб екстенсивної планової економіки й готувала учнів до праці у колгоспах та радгоспах за найбільш поширеними спеціальностями агропромислового комплексу. У розгорнутому вигляді вона реалізовувалась за такою схемою: у 5-7-х класах – вивчення окремих розділів та тем в рамках викладання трудового навчання як окремого навчального предмету; у 8-9-х класах – профільне навчання (один профіль протягом двох років або чотири профілі по одному навчальному півріччі на кожний з них); 10-11-і класи – допрофесійне або професійне навчання за сільськогосподарськими спеціальностями; різноманітні форми позаурочної та позашкільної роботи з учнями 5-11-х класів (гуртки, шкільні лісництва); робота у трудових об'єднаннях школярів як в урочний, так і в позаурочний час.

В процесі реформування національної школи до згаданих вище форм роботи додалися й нові – спеціальні та факультативні курси, поглиблене вивчення природничих дисциплін, створення спеціалізованих та профільних класів і т. ін. Проте непослідовна та невважена державна політика у частині відтворення трудових ресурсів, початковою ланкою якої є трудова підготовка школярів, негативно вплинула на стан підготовки випускників шкіл до професійної діяльності. Протягом останніх років значно погіршилося фінансово-економічне забезпечення сільських шкіл, що не могло не вплинути на стан матеріально-технічної бази для сільськогосподарської підготовки учнів. Так, зокрема кризовий стан агропромислового сектору економіки обумовив значне зниження обсягів допомоги школам та сільським

міжшкільним навчально-виробничим комбінатам з боку колгоспів та радгоспів.

Проведене нами анкетування понад 110 вчителів праці сільських шкіл Чернігівської та Тернопільської областей показало, що 53,2% респондентів вважають, що стан трудової підготовки у сільських школах протягом останніх років погіршився, 39,9% опитаних - зберігся на попередньому рівні й лише 6,9% педагогів вважають, що підготовка молоді до праці покращилася. При цьому слід зазначити, що мінімальна матеріальна база для сільськогосподарської підготовки збереглася у переважній більшості обстежених шкіл: понад 90% мають навчально-дослідні ділянки, 34,8% мають обладнані кабінети сільського господарства, 9,8% - теплиці, про наявність сільськогосподарської техніки повідомило понад 38% шкіл.

На нашу думку, є цікавою точка зору керівників та вчителів трудового навчання сільських шкіл, учнів та їх батьків щодо напрямків та рівнів підготовки школярів до праці в агропромисловому комплексі. Так, переважна більшість педагогічних працівників (майже 90% опитаних) вважає, що сільська школа повинна давати своїм випускникам обов'язковий мінімум сільськогосподарських знань та вмінь. Думки щодо основної мети трудової підготовки сільських школярів в умовах ринкової економіки розподілилися на дві майже рівні частини: 45,6% респондентів вважають основною метою орієнтацію учнів на сільськогосподарські професії, а інші – підготовку фермерів.

Аналіз ставлення школярів (опитано понад 1000 учнів 8-11-х класів) до трудової підготовки свідчить про те, що понад 35% опитаних зацікавлено у надбанні сільськогосподарських професій, 24% опитаних – у одержанні знань та вмінь, необхідних у власному підсобному господарстві, а більш ніж 11% бажають підготуватися до вступу до сільськогосподарських вузів. Майже 31% респондентів вказали на те, що вони взагалі не зацікавлені у одержанні будь-якої підготовки сільськогосподарського спрямування.

Переважна частина батьків (понад 60% опитаних) учнів старших класів сільських шкіл схвалюють підготовку до праці у власному підсобному господарстві, проте понад 38% респондентів взагалі не пов'язують майбутнє своїх дітей із сільськогосподарською працею.

Непослідовність державної аграрної політики, відсутність реальних реформ на селі дозволили сільській школі протягом тривалого часу, не дивлячись на тенденцію переходу до ринкової економіки, не змінювати радикально зміст, форми та напрямки підготовки учнів до сільськогосподарської праці. Проте протягом останніх років було розроблено та впроваджено в практику роботи сільських шкіл декілька програм з трудового навчання, які враховували особливості підготовки молоді до праці в агропромисловому комплексі в умовах ринкової економіки. Органи державного управління здійснили певні заходи, прямо чи опосередковано спрямовані на розширення нормативної бази підготовки школярів до сільськогосподарської праці, а саме – затвердили Положення про навчально-дослідну земельну ділянку загальноосвітніх шкіл та позашкільних навчально-виховних закладів, Положення про учнівські лісництва загальноосвітніх шкіл та позашкільних навчально-виховних закладів, Міністерство освіти видало наказ “Про відновлення та розвиток навчально-дослідних земельних ділянок у середніх та позашкільних закладах освіти”.

Таким чином, наприкінці 90-х років в Україні в основному склались нормативні науково-педагогічні та організаційні передумови розгортання трудової підготовки учнів сільських шкіл до трудової діяльності в агропромисловому секторі економіки. Початок земельної реформи, одним з пунктів якої є фактична ліквідація колгоспів та радгоспів, актуалізував проблему формування професійної спрямованості учнів на сільськогосподарські професії. Перенесення центру ваги з колгоспів та радгоспів на фермерське господарство зокрема передбачає скорочення чисельності економічно активного населення, зайнятого у виробництві сільськогосподарської продукції. Одночасно підвищуються вимоги до змісту

та рівня як спеціалізованої сільськогосподарської, так і психологічної підготовки фермерів, зокрема – розвитку у них підприємництва, соціальної відповідальності та ін. Сільська школа може розглядатись як соціальна інституція, що здатна ефективно розв'язувати комплекс проблем, пов'язаних із підготовкою молоді до праці в агропромисловому комплексі в умовах ринкової економіки. Як наслідок, все більшого значення набуває проблема орієнтація молоді на здобуття сільськогосподарських професій, зокрема – формування професійної спрямованості старшокласників як на сільськогосподарські спеціальності, так і фермерську діяльність.

Результати наших досліджень свідчать про переважання у випускників шкіл низького та середнього рівнів сформованості професійної спрямованості на сільськогосподарські спеціальності. До числа суб'єктивних факторів, що обумовлюють недостатній рівень спрямованості на згадані професії можна віднести: недостатню інформованість про професії агропромислового комплексу, в першу чергу – їх предмет та мету, вимоги, що вони ставлять до людини, особливості фермерської діяльності тощо; нестійкість професійних інтересів та намірів, невисокий рівень спеціальних знань, вмінь, навичок; несформованість мотивів навчально-трудової діяльності, відсутність прагнень до самопізнання та самовиховання; прагнення знайти роботу у місці тощо.

Стан проблеми обумовлений не лише глобальними, до яких можна віднести зміст соціально-економічної ситуації, руйнацію притаманної соціалістичному суспільству системи цінносних орієнтацій тощо, але й локальними, що діють на рівні системи середньої освіти, чинниками.

На основі аналізу стану підготовки школярів до сільськогосподарської праці було висуното припущення щодо наявності об'єктивних факторів, що впливають на ефективність процесу формування професійної спрямованості старшокласників, до яких зокрема відносяться:

- зміст, форми та методи підготовки старшокласників до сільськогосподарської праці в умовах ринкової економіки;

- зміст та форми профорієнтаційної роботи в процесі трудової підготовки учнів сільських шкіл;
- початковий рівень професійної спрямованості випускників сільської неповної середньої школи.

Ефективне вирішення зазначених вище проблем обумовлює необхідність перегляду мети та завдань трудової підготовки учнів середніх закладів освіти, певної модернізації її змісту та форм реалізації тощо.